

Maja Mikulić
Ivan Prskalo
Katarina Runjić

HRVATSKA PLESNA TRADICIJA I PREDŠKOLSKA DOB DJETETA

1. UVOD

Tradicijski plesni repertoar u Hrvatskoj, kao i mnogi drugi dijelovi tradicijske kulture, raznolik je i heterogen. Bogatstvo i raznolikost plesnih stilova, te prateće pjesme, svirke i glazbala, kao posljedica susretanja različitih kultura, mogu se uočiti tek skupljanjem specifičnosti pojedinih regija (Vitez i Muraj, 1998). Kako je značajka rada odgojitelja da integrira odgojno-obrazovna područja ovdje se ističe mogućnost integracije tjelesnog i zdravstvenog područja s ostalim odgojno obrazovnim područjima. Naime, primjena narodnih plesova s djecom predstavlja sama po sebi integriranu interdisciplinarnu djelatnost. Odgoj u duhu i običajnosti i osobitosti određenog kraja, kroz igru i pjesmu. Provođenje djetinjstva u živopisnim i autentičnim okružjima lišena pomodarskih i medijskih utjecaja, postaje i ostaje svojevrsna pretpostavka nespontanog razvoja individualnih sposobnosti i sklonosti primjerenih vremenu i sredini u kojoj žive kroz tradicijske igre i običaje (Knežević, 1993.). Ples, konvencionalno estetsko gibanje, temelji se na prirodnim oblicima kretanja što u kontekstu dominantnog provođenja vremena u statičnim aktivnostima dobiva izuzetnu važnost (Vlašić i sur. 2007.). Ovo priopćenje je pripremljeno je u okviru znanstveno-istraživačkog projekta broj: 227-2271694-1696, pod naslovom: Kineziološka edukacija u predškolskom odgoju i primarnom obrazovanju, provedenog uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske..

2. PLESNA TRADICIJA KROZ POVIJEST

2.1. Kulturni utjecaj Europe

Srednjoeuropski kulturni utjecaji presudni su za nizinsku i središnju Hrvatsku, kao i za njen mediteranski dio. U gorskoj se Hrvatskoj ističu utjecaji jugoistočne Europe. Pored tog uvezenog utjecaja mnoga su kulturna dobra preuzeta od kultura zatečenim na tim prostorima prije naseljavanja Hrvata posebno u gorskim predjelima, jadranskoj obali, zaleđu i otocima. Srednjoeuropski utjecaji ogledaju se u parovnim plesovima (mazurka, valcer, polka, rašpa, štejeriš i furlana) u sjeverozapadnoj, sjevernoj i središnjoj Hrvatskoj, Istri i Kvarneru. Ti se plesovi lako mogu prepoznati

pod lokalnim nazivljem i u dijelu gorske Hrvatske te u nekim istočnijim – panonskim i južnijim -jadranskim krajevima. Unatoč slabijeg prihvaćanja od strane starijih naraštaja ti parovni plesovi potkraj 19. stoljeća i prvim desetljećima 20. stoljeća postaju dio hrvatske plesne kulture. Neki od srednjoeuropskih parovnih plesova su se prilagodili starijem tradicijskom sloju i sklonosti plesanja u kolu pa ih se ponekad može vidjeti u takvoj izvedbi npr. paraglajz nastao od francuskog izvora u sisačkoj Posavini.

2.2. Djeca i plesna tradicija

Ples je bio i ostao sastavni dio proslave narodnih blagdana. Djeca su u tom razdoblju odigrala važnu ulogu kao najsigurnije sjemenište narodne tradicije jer je velik dio obreda, napušten od odraslih, nastavio živjeti u dječjoj igri. Sastaju se i okupljaju u zajedničkim igrama i plesovima na najrazličitijim mjestima od dvorišta, livada, parkova i ulica. Postoje posebne dječje igre i plesovi. Najpoznatija narodna igra je kolo. Kola ima različitih vrsta u ovisnosti o prigodi kada se igra. Ono je uopće simbol sloge i međusobnog zajedništva. Djeca su s posebnim ushićenjem i radošću doživljavala blagdane od kojih su neki za njih bili posebno dragi potičući maštu i stvaralaštvo. Najčešći oblik sudjelovanja u narodnim običajima očitovao se u obrednom ophodu selom, pri čemu su se djeca zaustavljala ispred pojedinih kuća i na svečan način izvodila prigodne pokrete, govore i pjesme u skladu s lokalnom predajom. Tradicijsko vjerovanje starijih ljudi zahtijevalo je od djece pridržavanje starih nepisanih pravila u oblačenju, načinu pjevanja, opreme, načina izvođenja obreda. Za svako selo bila je velika sreće kad su djeca obučena u autentično domaće ruho obnašala pojedine stare običaje i tom prilikom su ih stariji rado darivali. Ovi običaji su u mnogim mjestima ostali do danas u tradiciji maškara a u Petrinji, u Gajevoj ulici, je ostao običaj posjete skupine dječaka ili mladića tzv. betlemaša koji uz čestitke na Badnju večer izvode kraći tradicionalni program u svakom domu.

3. NARODNI PLES

Ples je usklađeno gibanje tijela u prostoru i ubraja se u područje kreativnog ljudskog izražavanja. Narodni ples je nastao kao psihofizička, sociološka i estetska potreba čovjeka, a oblikovan je kolektivnom svijješću ljudi određenog kraja. Spontana pretvorba individualnog u skupno određuje narodni ples kao skupno umjetničko izražavanje. Izvornost, duhovnost i estetske značajke daju narodnom plesu vrijednost nacionalnog, civilizacijskog i umjetničkog dobra. Narodni ples je određen strukturom, stilom i kontekstom izvedbe.

Strukturu narodnog plesa čine korak, plesni pokret, plesna figura, prostorna figura i prostorni raspored. Stil plesa je urođena i stečena forma plesnih pokreta cijelog tijela. Kontekst čine okružje, sudionici i promatrači.

4. ZADAĆE KINEZILOŠKE KULTURE I NARODNI PLES U PREDŠKOLSKOJ DOBI

Opće zadaće tjelesne i zdravstvene kulture u predškolskoj dobi svode se na zadovoljavanje potrebe za igrom, stvaranje uvjeta za skladan rast i razvoj i radosno djetinjstvo, omogućiti suradnju s drugom djecom, stvaranje uvjeta za osjećaj slobode i zadovoljstva, usvajanje zdravog načina življenja i navika nužnih za očuvanje vlastitog i tuđeg zdravlja i života. Iz tako definiranih općih zadaća ističu se u kontekstu ove teme posebne zadaće kao što je utjecaj na morfološki status djeteta njegovanjem mišićnih reakcija potrebnih za održavanje stava tijela i ravnoteže, funkcionalna prilagodba krvožilnog i dišnog sustava, razvoj taktilne i mišićno zglobove osjetljivosti, utjecaj na intenzitet živčano mišićnog naprežanja radi oslobađanja prirodnih oblika kretanja od suvišnih elemenata kretanja, funkcionalni razvoj osjetila potrebnih za prijam diferenciranih i finih osjetilnih podražaja, zadovoljavanjem potrebe za igrom stvarati osnovnu pretpostavku za razvoj stvaralačkih sposobnosti i socijalizaciju (Findak, 1995.).

Ples je jedna od najprimjerenijih aktivnosti za rad s djecom predškolske dobi, prije svega jer ima znatan pozitivan utjecaj na razvoj brojnih sposobnosti kod djece, kao osjećaj za ritam, osjećaj za pokret, ljepotu izvođenja pokreta, njihovu sposobnost vizualizacije vlastitog položaja u skupini, ali prije svega plesom razvijamo bazične motoričke sposobnosti kao što su: fleksibilnost, snaga, ravnoteža, brzina i koordinacija (Horvatin-Fučkar i sur. 2004.). Preduvjet da bi plesni sadržaj ostvario ove zadaće je poštivanje metodičkih načela, prilagodba plesne građe prosječnim dobnim, psihofizičkim značajkama skupine te poticanje individualizacije. Narod je ples živio u prirodnom okružju, a djeca najbolje uče plesati kad su opuštena. Poseban je zahtjev na sudjelovanje sve djece bez obzira na njihove predispozicije. U predškolskoj dobi počinjemo s učenjem brojalica, pomoću kojih se formira ritam. Druga faza je rad na igrama s pjevanjem, tek tada se prelazi na plesne strukture i to jednostavnije i modificirane.

Brojalica je najelastičnije sredstvo za oblikovanje i realizaciju djetetove mašte i htijenja. To htijenje nije verbalne već muzikalne naravi. Ovdje se radi o muzici metrike i muzici ritma. Dječje igre s pjevanjem zanimljiv su brojan i raznovrstan oblik dječjeg stvaralaštva, koje je zbog složenije izvorne strukture i sadržaja u odnosu na ostale igre bio češći u starijoj dječjoj dobi. Pojedine igre, pretežno imitacijskog karaktera, omogućavale su i poticale kod manje djece određeno skupno ili pojedinačno stvaralaštvo koje se najčešće izražavalo pokretom. Jedna od temeljnih metoda rada u predškolskoj, posebice mlađoj školskoj dobi, je metoda imitacije koja se svodi na oponašanje ljudi, životinja, pojava u prirodi pri postavljanju motoričkog zadatka (Findak, 1995.). Kako i u narodnoj tradiciji djeca nisu plesala plesove odraslih jer su im bili preteški, a i sam smisao plesa im je bio stran (Mikulić, 2007.).

U radu s djecom i mladima poštuju se metodička načela. Djeca se pripremaju za savladavanje određenog tipa narodnih plesova, prilagodba plesne građe poštujući načela primjerenosti psihofizičkim sposobnostima skupine, načelo sustavnosti i postupnosti pri uvježbavanju određenih plesnih elemenata. Na taj način djeca će uz naglašenu ulogu voditelja, animatora i motivatora biti opuštena a plesove će oplemeniti emocijama. Svakom djetetu je važno omogućiti sudjelovanje bez obzira na predispozicije ne zaboravljajući kako je ples jedna od najprimjerenijih aktivnosti za rad s djecom te dobi zbog njegova velikog utjecaja na transformaciju antropoloških obilježja i motoričkih znanja (Vlašić i sur. 2007.). Naime i kod studentske populacije je ranije dokazan moćan učinak plesa na transformaciju određenih antropoloških obilježja gdje je kineziološki tretman plesom u eksperimentalnoj skupini proizveo pozitivne kvantitativne promjene u tranzicijskom i finalnom stanju (Oreb, 1993.). Kako je u ovoj dobi posebno naglašena potreba integracije odgojno-obrazovnih područja, ples se naglašeno afirmira kao visoko integrativni sadržaj s primjerice glazbenim područjem, ali i njegovanjem narodnih i tradicijskih vrijednosti u svom najboljem obliku.

S obzirom na strukturu narodnog plesa on se nameće kao sadržaj koji u sinergiji s ostalim sadržajima predviđenim planom i programom može pridonijeti ostvarenju ciljeva i zadaća i tjelesnog i zdravstvenog odgojno-obrazovnog područja u širem odnosno kineziološke kulture u užem smislu riječi.

5. ZAKLJUČAK

Tradicijski plesni repertoar u Hrvatskoj, kao i mnogi drugi dijelovi tradicijske kulture, raznolik je i heterogen. Primjena plesnih sadržaja u radu s djecom predškolske dobi osigurava kontinuitet narodne i civilizacijske tradicije, ali i ostvarenje ciljeva i zadaća tjelesnog i zdravstvenog odgojno-obrazovnog područja pod uvjetom poštivanja metodičkih načela, prilagodbe plesne građe prosječnim dobnim, psihofizičkim značajkama skupine te poticanjem individualizacije. U radu s djecom predškolske dobi nužno je poštovati metodička načela i načela kako bi se ples uopće, a u ovom slučaju narodni ples, potvrdio kao jedna od najprimjerenijih aktivnosti za rad s djecom te dobi zbog njegova velikog utjecaja na transformaciju antropoloških obilježja i motoričkih znanja.

6. LITERATURA

1. Vitez, Z., Muraj, A. (1998.). Hrvatska tradicijska kultura. Zagreb: Barbat.
2. Findak, V. (1995.). *Metodika tjelesne i zdravstvene kulture u predškolskom odgoju*. Zagreb: Školska knjiga.

3. Mikulić, M. (2007.). Hrvatska plesna tradicija i predškolska dob. Diplomski rad. Petrinja: Visoka učiteljska škola.
4. Oreb, G. (1993.). Relativna efikasnost utjecaja plesa na motoričke sposobnosti studentica. Disertacija. Zagreb: Fakultet za fizičku kulturu.
5. Knežević, G. (1993.). Naše kolo veliko. Hrvatski dječji folklor. Gradivo iz 19. i 20. stoljeća. Zagreb: Ethno.
6. Vlašić, J., Oreb, G., Horvatin-Fučkar, M. (2007.). Prednosti primjene plesa u radu s djecom predškolske dobi. U M. Andrijašević (ur.), Sport za sve u funkciji unapređenja kvalitete života (str. 239-244). Zagreb: Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
7. Horvatin-Fučkar, M., Tkalčić, S., Jerković, S. (2004.). Razvoj bazičnih motoričkih sposobnosti kod predškolaca u plesnoj školi. In R. Pišot, V. Štemberger, J. Zorc & A. Obid (Eds.), 3. International Symposium; "A child in motion" (pp 87-88). Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče.